

Filosoofija

Vakarzemes
bagātība

Letonikas
perspektīvas

Prieka fenomens

Tuvienes
estētikas/distances
kultūras

Heidegera skatījums
uz Platonu

Par mākslasdarba
lietiskumu

Daudzpusīgā
Eirodzīve

Meskirhe. pilsēta ar zvaigzni

Filosofiskas sarunas

«..jo esamība ir viena». Intervija ar Laterāna Pontifikālās Universitātes filosofijas profesori Andželu Alesu Bello	132
--	-----

Filosofiskas pilsētas

Linda Gediņa, Larss Gutče. Meskirhe – pilsēta ar zvaigzni.....	139
--	-----

Grāmatu recenzijas

Velga Vēvere. Ideju arheoloģija un topogrāfija. Kontrapunkts	143
Ineta Kivle. Daudzpusīgā Eirodzīve. Maijas Kūles grāmata «Eirodzīve: formas, principi, izjūtas»	149
Andrejs Balodis. Vienkārši Kants vai kā orientēties filosofiskā sistēmā	153
Jana Kukaine, Jānis Taurens. Trīs jautājumi par tēmu	160

Aktualitātes

Andrejs Balodis. Emanuēlam Levinam – 100. Freids un globalizācija. Cilvēks mūsdienu pasaulē.....	166
Kopsavilkumi svešvalodās.....	177

Ineta Kivle

Daudzpusīgā Eirodzīve

Maijas Kūles grāmata

«Eirodzīve: formas, principi, izjūtas»

Pirmais, kas ienāca prātā, izlasot grāmatu, bija atziņa – Es noteikti nedzīvoju eirodzīvi *uz virsmas*, eirodzīvi dzīvo tie, kas no dzīves neko nesaprot. Bet kā es varu nedzīvot eirodzīvi, ja šodien, tagad atrodos Latvijā? Varbūt ir iespējams to vērot, tajā nemaz nepiedaloties? Profesore Maija Kūle savus vērojumus un pārdomas par notiekošo Latvijā un pasaulē tūkstošgadu mijā ir apvienojusi grāmatā «Eirodzīve: formas, principi, izjūtas».

Grāmata ir aktuāla un aizraujoša, uzrakstīta straujā ritmā, dinamiska, ātri un viegli lasāma un neprasa iepriekšēju filosofisku sagatavotību. Grāmatu izlasīju «vienā elpas vilcienā» un nejutu, kā paiet laiks. Tikai ik pa mirklim iedzēru kafiju un nevis no plastmasas, bet gan īstas fajansa krūzītes, kā tas ir iegājies. (Kafiju no plastmasas krūzēm dzer tikai tie, kas no kafijas neko nesaprot, vai arī tikai tad, ja tajā mirklī normāla krūze vienkārši nav pieejama, bet kafiju ļoti gribas.) Ar eirodzīvi ir tāpat kā ar plastmasas krūzīti – mēs esam spiesti dzert no krūzītes, kas rada nepatiku, tāpat kā mēs esam spiesti būt eirodzīvē, to nepieņemot, bet dzīvot gribas.

Kāds, izlasot grāmatu, jautās – vai tiešām ir tik traki, kā te ir rakstīts? Cits teiks: jā, te nu mēs esam, kur esam, – *uz virsmas*. Būs arī tādi, kurus grāmatā aprakstītā eirodzīve pilnībā apmierinās, un viņi apgalvos, ka tā ir šodiena, mūsu laikmets, kurā daudz kas ir labāks un pārāks par visu iepriekšējo cilvēces vēsturē pieredzēto, un kritika, kas veltīta dzīvei *uz virsmas*, ir nepamatota un vecmodīga. Grāmata jau sākotnēji ietver diskusiju un viedokļu dažādību. Tajā aprakstītā dzīves formu daudzveidība reizē satrauc un nomierina. Satrauc ar to, ka postmodernā sabiedrībā nepastāv stabilas vērtības, kas sniedz drošības, kārtības un taisnīguma sajūtu, bet reizē nomierina, jo ir cerība, ka Eiropa pēc dzīves *uz virsmas* tomēr saglabās klasiskās vērtības, to nozīme pieaugs un klasiskās vērtības attīstīsies jaunā dzīves formu dimensijā. To apliecina arī grāmatā vairākkārt rakstītais, ka mūsdienu Eiropā visas dzīves formas pastāv līdzās, tur klasiskās vērtības pastāv līdzās postmodernai sabiedrībai.

Profesore Maija Kūle grāmatā skata trīs dzīves formas: *augšup*, *uz priekšu*, *uz virsmas*. Šodien mēs esam *uz virsmas*: «Dzīves formā *uz virsmas* tiek atzīts, ka cilvēkam pasaulē nav īpaša stāvokļa, mākslas uzdevums nav radīt skaisto un prātam nevar uzticēties. Nav patiesības un vienotības. Cilvēkiem vairs nav vēstures.»¹ «Domājošie cilvēki netiek augstu novērtēti, daudz vairāk atzīti ir rīcības cilvēki.»²

Šie ir tikai daži eirodzīves *uz virsmas* raksturojumi, grāmatā ir daudz piemēru, faktu, fotomateriālu, kas apliecina, ka šāda dzīve *uz virsmas* reāli notiek un mēs esam spiesti tajā būt. Bet tajā pašā laikā grāmata sniedz pašapziņu tiem cilvēkiem, kas, būdami iekļauti eirodzīves tīmekļos, ir spējuši turēties tiem pretī un pat atteikties no tiem, priekšroku dodot klasiskajām vērtībām, dzīves formai *augšup* vai arī iespējamajai nākotnes dzīves formai, kas minēta grāmatas beigās un ko autore nosauc par *dzījuma dimensiju*.

Noteicošā atšķirība starp dzīves formām ir dalījumā – klasiskās un postklasiskās dzīves formas. Kā apliecina autore rakstītais, jo tuvāk mūsdienām, jo izteiktāka ir formu līdzāspastāvēšana. Klasiskās dzīves formas izpaužas virzienos *augšup* un *uz priekšu*, tās raksturo piesaiste vietai, kur katrai lietai ir sava vieta un savs laiks.

Postklasiskās dzīves formas raksturo drudžaini aizritošais laiks, un telpa kā jēgpilna vieta vairs nespēj laiku savaldīt. Mūsu dzīvi *uz virsmas* raksturo piederība ātrlaikam un tuvelpai, un mūsu uztveres formas ir braukt un šķērsot, nevis iet un redzēt.³ Profesore Maija Kūle pamato, ka laika dominante raksturo mūsdienu Eiropu kopumā. Nevis ģeogrāfiska teritorija, klasiskās vērtības, kristietība nosaka piederību Eiropai, bet gan kopējas dzīves formas un izjūtas, kopā pārdzīvotais laiks, tīklojums, eksistences veids un procesi, kas vienlīdz darbojas kā Eiropā, tā Amerikā.

Dzīves formā *uz virsmas* netiek vērtēta cieņa, sirdsapziņa, svētums, godīgums, uzticība. Līdz ar to cilvēks vairs nemeklē sevi, bet mēģina identificēt sevi ar vietu tīklojumā. Jo cilvēks ir tuvāk naudas plūsmas un varas tīklojumiem un ieņem ietekmīgāku vietu tajā, jo «pilnvērtīgāka» ir viņa dzīve. Tas jau nekas, ka varas un

naudas pārņemtais cilvēks neatšķir patiesību no meliem, sirdsapziņu no nodevības. Šodien mēs visu pārtaisām, montējam pēc vajadzības, arī paši sevi. Professore Maija Kūle to ir pateikusi ļoti tieši, nesaudzīgi un skaidri, bet diezin, vai Eirodzīvei citādāk var tuvoties. Eirodzīve sevi liek izteikt valodā, kurā tā noris, šeit sveša ir klasiskā, filosofiskā valoda. Grāmatā ir nodaļa «Valodas vara», kurā autore, pamatojoties uz 20. gadsimta filosofijā izstrādāto valodas ontoloģiju, pamato, ka cilvēki dzīvo valodiskā pasaulē, kur cilvēki ne tikai nosaka valodu, bet izpratne un rīcība jau notiek noteiktā valodā un valodai ir vara pār cilvēku. Tāpēc ikdienas valoda, kas parādās grāmatā, raksturojot dzīves *uz virsmas* faktus, tikai pasvītīro postmoderno pasauli, kurā baznīcas vietā ir bankas un lielveikali, un «nauda ir eirodzīves dvēsele, un neviens šo lomu tai vairs nevar atņemt».⁴

Eirodzīves raksturojums ietver gan dzīves formu aprakstu, kas vijas cauri visai grāmatai, gan dzīves principus un izjūtas, kurus nosaka pieejamība informācijai un spēja to ātri likt lietā, gan cilvēka atkarību no reklāmas un e-dzīves, ķermeņa un lietu kultu, dzimumu problēmas un nespēju atšķirt labo no ļaunā.

Vai mēs esam mierā ar to, kā eksistējam? Jo eirodzīve taču nav dzīve, bet gan eksistence, kurā sirdsapziņa ieslēgta seifā blakus naudai. Vienīgais mierinājums ir tas, ka ne jau mūs visus var pielīdzināt politiski un ekonomiski uztrenētiem darboņiem, kuri nevis dzīvo, bet gan eksistē paši savos tīklojumos.

Tajā pašā laikā grāmatas nosaukums «Eirodzīve: formas, principi, izjūtas» neizslēdz skaisto, labo, cilvēcību saturošo un veicinošo. Drošības sajūtu dod grāmatā vairākkārt uzsvērtais, ka līdzās dzīvei *uz virsmas* pastāv arī klasiskās dzīves formas, kas glabā un uztur gadu tūkstošiem cilvēces vēsturē koptās un audzētās vērtības – atbildību, svētumu, godīgumu.

Grāmatā daudzviet ir citēti dažādu laikmetu un kultūru domātāji. Kā piemērus minēšu jau par leģendām kļuvušos Platonu, Aristoteli, Kantu, bez kuriem Rietumu pasaule nav domājama, lielākos 20. gadsimta filosofus Edmundu Huserlu (Husserl), Martīnu Heidegeru (Heidegger), Hansu Georgu Gādameru (Gadamer), Ludvigu Vitgenšteinu (Wittgenstein), kuru prāta priekšā dažkārt apklust pat «uztrenētie darboņi». Grāmatā ir arī atsauces uz postmodernajiem autoriem, piemēram, Mišelu Fuko (Foucault), Teodoru Vīzengrundu Adorno (Adorno) u.c. Pamatojumu dzīves formām autore redz ne tikai filosofijā, tas ir arī dabaszinātnēs – fizikā un medicīnā, cilvēces vēstures faktos. Mūsdienu dzīves aktuālie notikumi grāmatā dabiski saistīti ar teorētiskiem skaidrojumiem.

Grāmatā nenoliedzami ir izteikts nemiers par norisēm Latvijā un pasaulē, bet reizē arī aicinājums pašiem apjēgt savu diezgan nožēlojamo stāvokli, kurā ir aizmirstas pamatvērtības, kas cilvēku atšķir no dzīvnieka un datora. Manā atmiņā ļoti spilgti palikusi autores atsauce uz Ernesta Gelnera (Gelner) teikto, ka mūsdienu cilvēks ir modulārs pilsonis bez būtības, kā tērps, kas nav pabeigts, cilvēks, kuram nevar uzticēties, jo viņam nav savas paša saprašanas un viņa vērtību sistēma ir atkarīga no ideoloģijas un propagandas.⁵

Tomēr grāmatā ir arī cerību apliecinājoši izteikumi, kā, piemēram: «Pagaidām Latvijā vēl ir dzejnieki, kas neraksta dzeju par naudu, un mācītāji, kas iztiek bez naudas,»⁶ ka ir cilvēki, kas vēlas dzīvot dzīves formā *augšup*. Tāpat arī ceļošana, tūrisms, pārvietošanās ērtums, tehnoloģiju nodrošinājums nav tikai cilvēciņu graužošanas lietas, bet tās veicina kultūru komunikācijas un atvieglo praktisko ikdienu. Grāmatas autore min, ka mūsdienu peldēšanu pa dzīves virsmu varētu nomainīt iespējamā *dziļuma dimensija*, ka par nepieciešamību kļūs atgriešanās pie patības un atteikšanās no cilvēka un pasaules konstruēšanas.

Grāmatā nav pārsteidzošu faktu, daudzi no tiem ir pieredzēti gandrīz katrā dzīvē. Tas nodrošina auditoriju, jo runa ir par zināmām lietām, kas satrauc ne vienu vien Latvijas iedzīvotāju. Grāmata uzrunā ar tiešumu un atklātumu. Tā ir drosmīgs skatījums, reāls stāstījums par to, kā mēs esam pasaulē kopā ar citiem.

Grāmatas ievākojums, kurā izmantots Matīsa Kūļa datorgrafikas mākslasdarbs «Satikšanās», kā arī levas Salcēvičas, Māra Kūļa, Anitras Bērziņas fotoattēli ir atbilstoši eiroduzīvei *uz virsmas* un lieliski to ilustrē. Eiroduzīvē viss ir vienuviet, pēc principa – ko vajag, to paņemu, kas nav derīgs, to pastumju nomaļus, – vienā katlā viss samests, un tā mēs eksistējam, nedomādami, ka «klasiskajās nostādņēs tiek atzīti paraugi, kurus var uzskatīt par hierarhijas virsotnēm un no kuriem var mācīties».⁷

Grāmata nekādā gadījumā nav pielīdzināma dvēseles pārdzīvojumu refleksijai uz papīra, kam nav objektīvu kritēriju. Tā nav iekšējā rūgtuma izklieģšana, eksistenciāls palīdzības un brīdinājuma sauciens pasaulei, kaut kas līdzīgs Edvarda Munka (Munch) 1893. gada darbam «Kliedziens», kurā aizšausmām izķēmotās cilvēka sejas, tālumā, muguru pagriežusi, aiziet cilvēciņa. Grāmatā ir aprakstīta realitāte, kurai references ir atrodamas ik uz soļa avīžu slejās, TV pārraidēs, reklāmās utt. Lasot grāmatu, iebildumi pret teikto neradās, tas viss tiešām pastāv uz ielām, cilvēku attiecībās. Noliegt grāmatā aprakstīto dzīvi nav iespējams. Grāmata ir esence par to, kā mēs esam Latvijā šodien, bet tajā pašā laikā tā ir aculiecinieka vēsturiska liecība, realitāti dokumentējošs materiāls, teorētisks, filosofisks pamatojums postmodernai eksistencei un mūsdienu Eiropai.

Piezīmes

¹ *Kūle M.* Eiroduzīve: formas, principi, izjūtas. – Rīga: FSI, 2006. – 85. lpp.

² *Ibid.* – 111. lpp.

³ *Ibid.* – 154. lpp.

⁴ *Ibid.* – 208. lpp.

⁵ *Ibid.* – 362. lpp.

⁶ *Ibid.* – 203. lpp.

⁷ *Ibid.* – 106. lpp.